

ЯНГИ ЎЗБЕКИСТОНДА МИЛЛИЙ ВА ДИНИЙ ҚАДРИЯТЛАР АСОСИДА МАЪНАВИЙ ЯНГИЛАНИШ ИЖТИМОЙ ТАРАҚҚИЁТНИНГ ЗАРУР ОМИЛИ

Касимова Эъзозхон

Наманган давлат университети тадқиқотчиси
<https://doi.org/10.5281/zenodo.7505408>

Аннотация: Янги Ўзбекистонда ижтимоий-иқтисодий жараёнларни жадал ривожланиши инсоният глобал муаммоларини ҳал этишнинг нафақат оптимал йўллари излаш, балки моддий ва маънавий қадриятларни асраш ва келажак авлодга етказиш каби масалаларни ишлаб чиқиш, миллий ва диний қадриятларни мазмун-моҳияти ўрганиш мақолада кенг таҳлил этилган.

Калит сўзлар: миллий қадрият, дин, тараққиёт, миллат, жамият, маънавият, келажак

Аннотация: Стремительное развитие социально-экономических процессов в новом Узбекистане – это не только поиск оптимальных путей решения глобальных проблем человечества, но и разработка таких вопросов, как сохранение материальных и духовных ценностей и их трансляция. следующему поколению, изучение содержания и сущности национальных и религиозных ценностей.

Ключевые слова: национальная ценность, религия, развитие, нация, общество, духовность, будущее.

Abstract: The rapid development of socio-economic processes in the new Uzbekistan is not only the search for optimal ways to solve the global problems of humanity, but also the development of issues such as the preservation of material and spiritual values and their transmission to the next generation, and the study of the content and essence of national and religious values.

Key words: national value, religion, development, nation, society, spirituality, future

Тарихан қисқа вақт ичида давлатимиз раҳбарининг бевосита раҳбарлигида туб ва жадал демократик ислохотларнинг мутлақо янги босқичи бошланишини белгилаб берувчи Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича Ҳаракатлар стратегияси – жамият ва давлатни барқарор ривожлантиришнинг узоқ муддатли стратегияси ишлаб чиқилди.

Биринчидан, Ҳаракатлар стратегияси – Янги Ўзбекистонни қуриш учун тамал тоши бўлиб хизмат қилди. Бугунги жадал суръатларда ривожланаётган дунёда фақат замон билан ҳамнафас одимлаётган, жамият ва давлатни модернизация қилиш учун зарур ислохотларни амалга ошираётган давлатларгина рақобатбардош бўла олишини англашдан келиб чиқиб, Янги Ўзбекистон учун янги сиёсат ва мамлакат тараққиёти учун узоқ муддатли стратегия ишлаб чиқиш зарурлиги қайд этилди.

Давлатимиз раҳбари қайд этганидек, “Биз ушбу стратегияда юртимизда яшаётган ҳар бир фуқаронинг ҳуқуқ ва эркинлиги, қонуний манфаатини энг олий қадрият этиб белгиладик. Таъкидлаш керак, Янги Ўзбекистон тараққиёт стратегияси миллий ривожланишнинг янги босқичини бошлаб беради. Биз бундан буён фаолиятимизни “инсон – жамият – давлат” деган янги тамойил асосида ташкил этамиз”[1].

Иккинчидан, Янги Ўзбекистон давлати — халқники. Мамлакатда амалга оширилаётган ислохотларнинг асосий мақсади инсон, унинг ҳаёти, эркинлиги, шаъни, қадр-қиммати, қонуний ҳақ-ҳадлари ва манфаатларини ҳимоя қилишдир. Ўзбекистон Президентининг Виртуал қабулхонаси ва Халқ қабулхоналари фаолияти инсоннинг шахсий, сиёсий, иқтисодий, ижтимоий ва маданий ҳуқуқлари ва эркинликларини таъминлашга катта ҳисса қўшмоқда.

Юртбошимиз ташаббуси билан Инсон ҳуқуқлари бўйича Ўзбекистон Республикасининг Миллий стратегияси қабул қилиниб, амалга оширила бошланди. Фуқароларнинг ҳуқуқ ва эркинликларини таъминлаш ҳамда инсон ҳуқуқлари бўйича халқаро стандартларни миллий қонунчилик ва ҳуқуқни қўллаш амалиётида амалга ошириш халқ учун фаровон ва муносиб турмуш шароитини яратишга йўналтирилган демократик ислохотларнинг асосий мезонига айланди[2]

Демократик жамият қуришнинг миллий-маънавий, ахлоқий негизларининг фалсафий илдизлари ҳақида фикр юритганда, унинг барча илмларнинг отаси бўлган фалсафа фани хулосаларига асосланиши назарда тутилади. Бунга уйғониш даври ва ўрта асрларда миллий давлатчилигини тиклай бошлаган Европа халқларининг ҳар бири ўзига хос маънавиятини яратганини мисол келтириш мумкин. Мазкур қадриятлар Рим империяси парчалангандан кейин ўз давлатчилигига эга бўлган халқларнинг ўзига хос қадриятлари ва менталитети заминада вужудга келган миллий фалсафалар асосида шаклланди. Шу боис ўша даврдаги италян, инглиз, француз фалсафаси ўзи мансуб бўлган жамиятни бирлаштиришга хизмат қилди. Шу билан бирга, бу миллий мактаблар заминада вужудга келган фалсафий таълимотлар, маърифий қарашлар инсоният маданияти ҳазинасига катта ҳисса бўлиб қўшилди.

Жамият ва цивилизациялар ривожига улкан таъсир кўрсатган назариялар, таълимотлар ва мафкуралар мавжуд. Зардушт, Сократ, Платон, Конфуций, Алишер Навоий, Махатма Ганди ва бошқаларнинг бунёдкор ғоялари тарихда ўчмас из қолдирган. Соҳибқирон Амир Темурнинг бунёдкорлик ғоялари ва фаолияти Шарқ маданиятининг гуркираб ривожланишига буюк ҳисса қўшди.

Кант, Гегель, Ницше каби мутафаккирлар номи билан шуҳрат топган немис фалсафаси хусусида ҳам шундай фикрни айтиш мумкин. Жумладан, ҳақиқий миллий хусусиятларга эга бўлган Гегель фалсафаси Австрия империясидан ажралиб, мустақиллик йўлини тутган Прусс монархиясининг давлат мафкураси даражасигача кўтарилган.

Миллий-маънавиятнинг дунёвий илдизлари маърифий дунёга хос сиёсий, иқтисодий, маданий муносабатлар мажмуидан иборатдир. Асрлар мобайнида инсоният босқичма-босқич дунёвийлик сари интилиб келди. Умумэътироф этилган тамойиллар ва қонун устуворлиги, сиёсий плюрализм, миллатлараро тотувлик, динлараро бағрикенглик каби хусусиятлар дунёвий жамиятнинг асосини ташкил этади. Инсоннинг ҳақ-ҳуқуқлари ва эркинликлари, жумладан, виждон эркинлиги ҳам қонун йўли билан кафолатланади. Бундай жамият мафкураси «Дунёвийлик - даҳрийлик эмас» деган тушунча асосида ривожланади, яъни диннинг жамият ҳаётида тутган ўрни ва аҳамиятини асло инкор этмайди.

Миллий маънавиятнинг диний илдизлари деганда у инсон онги ва руҳиёти билан узвий боғлиқ экани ва шу боис унинг ғоявий илдизлари диний таълимотларга бориб тақалиши тушунилади. Яъни кўпгина мафкураларда «Забур», «Таврот», «Инжил»,

«Қуръон» каби илоҳий китоблар зикр этилган эзгу ғоялар муайян даражада ўз ифодасини топганини кўрамиз.

Хитой халқининг тараққиёт йўлини асослаб берган Конфуций ва Лао Цзининг таълимотлари ҳам диний қарашларга асосланган эди. Бу таълимотлар асрлар мобайнида мамлакатнинг миллий мафқураси бўлиб келган[3].

Маънавий янгиланиш масаласини таҳлил этишда Ўзбекистоннинг Биринчи Президенти И.А.Каримовнинг “Мамлакатимизда демократик ислохотларни янада чуқурлаштириш ва фуқаролик жамиятини ривожлантириш” Концепцияси ўз аҳамиятини йўқотгани йўқ. Унда маънавий тараққиётнинг қуйидаги асослари кўрсатиб ўтилган:

- умуминсоний қадриятларга содиқлик;
- халқ маънавий меросини мустаҳкамлаш ва ривожлантириш;
- инсон потенциалини эркин реализация қилиш;
- ватанпарварлик[4].

Ҳозирги даврда Ўзбекистон Республикасининг Президенти Шавкат Мирзиёев ташаббуси билан қабул қилинган 2017-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича Ҳаракатлар стратегияси, жамиятни ислоҳ қилишга қаратилган кўплаб фармонлар ва қарорларнинг қабул қилиниши мамлакатимизда янгиланиш жараёнининг дастури бўлиб, унинг асосида ислохотлар амалга оширилмоқда.

Бундай вазифаларни бажариш давлатни сифат жиҳатдан янги босқичга олиб чиқиши ва Ўзбекистоннинг ривожланган давлатлар сирасига киришини таъминлаши мумкин. Мурожаатномадан кўринадики, мамлакатимизда модернизация жараёнлари инновацияларга асосланган ҳолда янада кенг кўламда давом этади. Жумладан, Президентимиз Ш.Мирзиёев томонидан иқтисодий соҳада давлатни инновацион янгиланиш вазифаси қўйилди. “Шу нуқтаи назардан, давлатнинг инновацион янгиланиши дастурини шакллантириш, инновация ва инвестициялардан самарали фойдаланадиган янги авлод кадрларини, янги сармоядорлар синфини тайёрлаш ўта муҳим аҳамиятга эга. Бунинг учун Ўзбекистонни технологик ривожлантириш ва ички бозорни модернизация қилиш бўйича кучли миллий ғоя, миллий дастур керак. Ушбу дастур Ўзбекистонни жаҳондаги тараққий топган мамлакатлар қаторига тезроқ олиб чиқишга имкон яратиши лозим”[6].

Тадқиқотчи Х.Аҳмедовнинг фикрича, Ўзбекистонда маънавий янгиланишнинг учта муҳим йўналиши бор. Биринчиси, халқнинг адолат, таълим, аҳил қўшничилик ва инсонпарварлик борасидаги анъаналарини қайта тиклаш, иккинчиси, такланган анъаналарга янгича мазмун бериш, учинчиси, юртимизда тинчлик ва демократия, фаровонлик, маданият, виждон эркинлиги ва ҳар бир инсоннинг камол топиши учун шароитлар яратиш[8].

Онгли фаолият - инсоннинг муҳим хусусияти. Унинг асосий йўналишларидан бири маънавий фаолиятдир. Инсоннинг ҳар қандай онгли фаолияти бир вақтнинг ўзида ҳам маънавий фаолият бўлиб, унинг асосида инсон шахсга айланиб боради. Шахс маънавият соҳасининг ҳам субъекти, ҳам объекти: у, бир томондан, маънавий бойликлар яратувчи фаол субъект бўлса, иккинчи томондан, маънавият таъсирида бўлади. Субъект сифатида у пассив эмас, унинг фаоллиги маънавий қадриятларни

яратиши, маънавиятни ўзгартириши, унга таъсир этиши орқали ижтимоий жараёнларнинг динамикасини белгилаб беришида намоён бўлади.

Маънавий янгиланиш даврида жамият тараққиётига боғлиқ равишда маънавий эҳтиёжларнинг янги шакллари пайдо бўлади. “Инсон маънавий дунёсининг энг муҳим элементларидан бири маънавий эҳтиёжлардир. Бу эҳтиёжлар билимга, гўзалликка, адолатга, ҳақиқатга, мулоқотга нисбатан шаклланади. Инсон фаолиятининг катта қисми ана шу эҳтиёжларни қондиришга қаратилган бўлади”.

Маънавий янгиланиш бу бутунлай янгича маънавий асосларга эга бўлиш дегани эмас. Албатта, бу соҳада ўзгаришлар катта бўлади. Лекин асрлар давомида жамиятнинг маънавиятини белгилаб берган ва ўзини оқлаб келган маънавият тизими йўқолиб кетмайди Улар асосида давр руҳи, ижтимоий ҳаёти ва маънавият талабларига мос келувчи маънавий қадриятлар тизими шаклланади. “Ахлоқий, диний ва илмий қадриятлар инсоният маънавиятининг таянч қадриятлари сифатида ижтимоий-сиёсий барқарорлик, ижтимоий фаровонлик ва жамият тараққиёти учун хизмат қилади. Бироқ уларнинг ҳар бири конкрет тарихий шароитга ва халқнинг маънавий салоҳиятига боғлиқ равишда эъзозланади”.

Таъкидлаш ўринлики, Ўзбекистонда ушбу йўналишда аниқ мақсадга йўналтирилган кенг кўламли ишлар амалга оширилмоқда. Самарқандда Имом Бухорий халқаро илмий-тадқиқот маркази, Тошкентда Ўзбекистондаги Ислом цивилизацияси маркази ташкил этилди. Ўзбекистон Президенти томонидан илгари сурилган “Жаҳолатга қарши — маърифат” ғояси илмнинг ҳамма учун очиқлигини таъминлаш, дин масаласидаги жаҳолатга барҳам беришни кўзда тутди. Ўйлаймизки, бундай ёндашув учинчи Ренессанс пойдеворига қўйилган дастлабки асосдир.

Фойдаланган адабиётлар рўйхати:

- 1.Ўзбекистон Республикаси Президентининг 28.01.2022 йилдаги ПФ-60-сон “2022 — 2026 йилларга мўлжалланган янги ўзбекистоннинг тараққиёт стратегияси тўғрисида”ги Фармони, <https://lex.uz/docs/5841063>
- 2.Саидов А. Янги Ўзбекистонни барпо этиш йўлида. https://uza.uz/uz/posts/yangi-ozbekistonni-barpo-etish-yolida_392308?q=%2Fposts%2Fyangi-ozbekistonni-barpo-etish-yolida_392308
- 3.Миллий-маънавий негизларга таяниш - демократик жамият қуришнинг зарурий шарти. <https://www.elib.buxdu.uz/index.php/pages/referatlar-mustaqil-ish-kurs-ishi/item/9068-2020-12-12-05-12-02>
- 4.Каримов И.А. Ўзбекистон: миллий мустақиллик, иқтисод, сиёсат, мафкура. 1-китоб.- Тошкент: Ўзбекистон, 1996. -74 б.
- 5.Мирзиёев Ш.М. Буюк келажакимизни мард ва олижаноб халқимиз билан бирга қураимиз. -Тошкент: ЎЗБЕКИСТОН, 2017. - 76 б.
- 6.Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Олий Мажлисга мурожаатномаси.22 декабрь, 2017 йил-Тошкент: ЎЗБЕКИСТОН. НМИУ, 2018.-53 б.
- 7.Қирғизбоев М. Элни суяганни эл ҳам суяйди.//Сиёсатшунос олим М.Қирғизбоев билан суҳбат.// Тафаккур. -Тошкент, 2017. № 1.-8-9 б.
- 8.Аҳмедов Х. Жамият ҳаётининг маънавий янгиланиши - демократик тараққиёт кафолати. // Демократлаштириш ва инсон ҳуқуқлари. –Тошкент, 2017. № 4 (75)-187 б.

9..Kodirov

N. M.

Transformation and globalization of information media //Scientific Bulletin of Namangan State University. – 2019. – T. 1. – №. 12. – C. 83-93.

10.Nodirbek Kodirov Mamasoliyevich. (2021). Current issues of formation of information culture in youth. <https://doi.org/10.5281/zenodo.5770626>